

De Zeeuwse Prikkebeen

22^e jaargang no. 1, maart 2014

Informatie over de Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland

De Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland is een zelfstandige natuurclub die zich inzet voor behoud en herstel van de vlinder- en libellenfauna in Zeeland. Dit gebeurt door onderzoek, voorlichting en educatie.

De Zeeuwse Prikkebeen is de nieuwsbrief van de Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland en verschijnt 3 keer per jaar.

Voorzitter: Henk Wagenaar, Voorburcht 16, 4421 EN Kapelle
telefoon 0113-343987, henkw16@tele2.nl

Secretaris: Henny Waanders, Donkerstraat 42, 4463 VW Goes
telefoon 0113-270436, secretaris@vlinlibzeeland.nl

Penningmeester: Angelique Belfroid, Dorpsstraat 41, 4352 AB Gapinge,
a.belfroid@zeelandnet.nl

lid: Ralf Joosse, Nieuwlandseweg 3, 4389 VA Ritthem
telefoon 06-51535257 aucuparia@zonnet.nl

lid: Hans Eckhardt, Walraven van Hallstraat 18, 4333 CM Middelburg
Telefoon 0118-636222, jeckh@zeelandnet.nl

Activiteitencoördinator: Peter Geene, Halve Maanstraat 57, 4356 BN Oostkapelle
telefoon 0118-584467, famgeene@zeelandnet.nl

Contactpersonen regio's:

Walcheren: Anton Baaijens, Grote Abeele 40, 4388 VW Oost-Souburg
telefoon 0118-635563, famba@zeelandnet.nl

Noord- en Zuid-Beveland: Henk Wagenaar, telefoon 0113-343987
henkw16@tele2.nl

Schouwen Duiveland: Vacant

Oost-Zeeuws-Vlaanderen: Joop de Bakker (Insectenwerkgroep de Steltkluut)
telefoon 0114-690482, jdbakker@zeelandnet.nl

West-Zeeuws-Vlaanderen: Anna Almekinders ('t Duumpje)
anna.almekinders@net.hcc.nl

Redactie: Henny Waanders (zie boven)
Angelique Belfroid (zie boven)

Versturen Prikkebeen: Mineke de Feiter, Esdoornstraat 15, 4431 DH
's Gravenpolder, mdef@xs4all.nl

Kopij inleveren: 15 februari / 15 juli / 15 november bij Henny Waanders

Contributie en giften op: Rabobank rekening NL93 RABO 0180 5399 22 t.n.v.
Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland, Dorpsstraat 41, 4352 AB Gapinge.

Contributie: leden minimaal €10,00 en donateurs minimaal €12,50

Website: <http://www.vlinlibzeeland.nl>

Er is een e-mail-discussiegroep over vlinders en libellen in Zeeland:

VLZEE@yahoogroups.com. Geïnteresseerden kunnen zich aanmelden bij Floor Arts arts@zeelandnet.nl.

De Prikkebeen en de Digitale prikkebeen zijn bedoeld voor betalende leden en donateurs. Om die reden is kopiëren zonder toestemming niet toegestaan.

ISSN: 2210-225

Inhoud

Van de voorzitter.....	2
Uitnodiging Algemene Leden Vergadering.....	3
Jaarverslag 2013.....	4
Vlinders en libellen in Zeeuwse tuinen in 2013	7
De lepidopterologische betekenis van de Schouwse duin- en vroongronden. Tandvlinders deel 14.	17
Het Nut van Nul.....	21
Activiteiten programma 2014.....	21

Contributie 2014

Een goed voornemen voor het nieuwe jaar 2014

is de tijdige betaling van uw contributie:

Voor donateurs minimaal € 12,50

Voor werkgroepleden minimaal € 10,00

NIEUW: Rabobank rekening NL93 RABO 0180 5399 22

t.n.v. de Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland te Gapinge

Van de voorzitter

Henk Wagenaar

“De winter van 2013-2014 verloopt tot nu toe behoorlijk zacht en wisselvallig. Van nachtvorst is in Zeeland nog maar nauwelijks sprake geweest. De wind waait voornamelijk uit het zuiden en voert zachte lucht mee”.

Zo zou het weeroverzicht van Omroep Zeeland er uit kunnen zien als het gaat om de afgelopen maanden. Koud is het eigenlijk nog niet echt geweest. Sneeuw en vorst hebben we nog niet of nauwelijks gehad. Natuurlijk kan het in maart en april nog erg koud worden, maar tot nu toe is de winter ver weg. Hoe zal de vlinder- en libellenpopulatie in 2014 daar op reageren?

Deze vraag kunnen we alleen maar beantwoord zien als we het komende seizoen weer volop vlinders en libellen gaan inventariseren.

2013 was een prima jaar voor onze geliefde insecten. Van de dagvlinders is het jaaroverzicht 2013 klaar. Iedereen kan het downloaden van de website van onze werkgroep. Ook van de nachtvlinders is er weer een jaaroverzicht in de maak. En natuurlijk zijn we ook erg benieuwd naar de stand van de libellen in Zeeland.

Fijn dat het onderwerp macro-fotografie weer aan de orde is geweest in de januari-bijeenkomst. Er was voldoende belangstelling om hier een jaarlijks terugkerend thema van te maken. Hopelijk is dat ook het geval op de Algemene Ledenvergadering in maart 2014.

In het activiteitenprogramma kunt u meer bijzonderheden vinden over plaats en inhoud van de overige bijeenkomsten in 2014.

Komend jaar zullen de excursies zoveel mogelijk staan in het teken van de Zeeuwse zes. Diverse activiteiten zullen ondernomen worden om de in het actieplan genoemde dagvlindersoorten te volgen. U zult daar tijdig over geïnformeerd worden. Natuurlijk nodigen we iedereen uit om daarbij, voor zover mogelijk, aanwezig te zijn. Hartelijk welkom. Hopelijk gaan we samen een mooi jaar tegemoet!

Uitnodiging Algemene Leden Vergadering

Henny Waanders

Woensdag 19 maart 2014 staat in het teken van de actie, 'Op de bres voor de Zeeuwse zes'. De soortentrekkers zullen ieder een korte presentatie over hun soort houden.

De avond begint om 19:45 uur met een korte vergadering.

Locatie: Hollandse Hoeve, Mec de Bevelanden, Kattendijksedijk 23 te Goes.

Agenda:

1. Opening
2. Notulen vorige vergadering
4. Mededelingen bestuur
5. Jaarverslag 2013.
6. Financieel jaarverslag 2013 + begroting 2014.
7. Volgende vergaderingen
8. Rondvraag en sluiting

Jaarverslag 2013

Samengesteld door Henny Waanders

BESTUUR

In 2013 is Henny Waanders afgetreden als voorzitter. Hij is opgevolgd door Henk Wagenaar. Henny is als secretaris aangebleven en Hans Eckhardt is toegetreden tot het bestuur.

De overige leden zijn Angelique Belfroid en Ralf Joesse.

Het bestuur is in 2013 vijf keer bijeengewees. Naast de "dagelijkse" onderwerpen is het nachtvlinderproject regelmatig een onderwerp van gesprek geweest. Vooral het laatste kwartaal stonden de dagvlinders prominent op de agenda. Een hoogtepunt was de presentatie van de actie "Op de bres voor de Zeeuwse zes", welke is ondersteund met een brochure die aan alle leden en donateurs is gestuurd.

De vereniging had op 31 december 77 (was 76) leden en 24 (was 24) donateurs. Het aantal leden is in 2013 dus bijna gelijk gebleven.

WEBSITE

Ook in 2013 is de website www.vlinlibzeeland.nl weer door Hannie Joziase beheerd.

Op de openingspagina werden regelmatig actuele mededelingen geplaatst.

De *e-mailgroep* VLZEE werd regelmatig gebruikt om de allerlaatste nieuwtjes en waarnemingen rond te sturen.

NACHTVLINDER onderzoeks project – Anton Baaijens

Het nachtvlinder onderzoeksproject "Op weg naar de Nachtvlinderatlas van Zeeland" onderzoeksfase (2007-2012) is in 2013 zowel qua verslaglegging, als financieel, geheel afgerond. De jaarverslagen zijn te raadplegen op de website.

NACHTVLINDER Atlas project – Anton Baaijens

In 2013 heeft het bestuur diverse keren vergaderd over de toekomstige macro-nachtvlinderatlas van Zeeland.

Er is een eerste overleg met Stichting Het Zeeuws landschap geweest over de totstandkoming van de atlas in de boekenserie Fauna Zeelandica.

TUINVLINDERS- EN LIBELLEN PROJECT - Angelique Belfroid

Ook in 2013 hebben weer verschillende werkgroepleden, donateurs en andere liefhebbers een tuinformulier voor vlinders en/of libellen ingevuld. De resultaten van alle waarnemingen kunt u elders in deze uitgave vinden.

DE ZEEUWSE ZES - Hans Eckhardt

Na een periode van intensieve voorbereiding ging in maart het vijfjarige

vlinderbeschermingsproject "Op de bres voor de Zeeuwse zes" van start. Met de bijzondere aandacht voor de Argusvlinder, het Bruin blauwtje, de Grote vos, de Heivlinder, de Kleine parelmoervlinder en de Koninginnenpage, hopen we tevens de totale vlinderstand in Zeeland te verbeteren. Het project kreeg ruime aandacht in de media. PZC en Stem plaatsten grote artikelen en omroep Zeeland zond een interview uit en plaatste een teletekstbericht. Nagenoeg alle natuurverenigingen in Zeeland besteedden aandacht aan het project en boden in velerlei vorm hun steun aan. De landelijke Vlinderstichting, die toch al op vele wijzen steun had verleend, plaatste een extra bestelling van het actieplan ter verspreiding onder alle actieve vlinderwerkgroepen in Nederland.

De planning van het project is er op gericht om de eerste jaren meer specifieke kennis van de zes soorten te vergaren, om in de laatste periode van het project meer de nadruk op de feitelijke beschermingsactiviteiten te leggen. Door de overweldigende aandacht hebben we deze planning moeten bijstellen en hebben we al in het eerste projectjaar aandacht besteed aan de feitelijke bescherming. De provinciale werkgroep Soortenbeleid en het programmateam Natuur- en milieueducatie hebben het project omarmd. Met het Waterschap heeft bilateraal overleg plaats gevonden. Het eerste concrete project waarin we vanuit Op de bres voor de Zeeuwse zes participeren is het Idylleproject van Vogelbescherming en Natuurmonumenten dat wordt uitgevoerd in de Zwaakse Weel. Wij nemen deel aan de besprekingen en zullen zorg dragen voor de monitoring.

In het verslagjaar waren de excursieactiviteiten in het kader van het project beperkt tot één excursie in Dishoek gericht op de Grote vos. Voor volgend jaar is in het evaluatieoverleg een uitgebreider programma afgesproken. Daarnaast is begonnen met de voorbereiding van een studiedag naar de relatie tussen het leefgebied van de duinvlinders uit het project en het beheer van de betreffende duingebieden, waarvoor een subsidie is verkregen in het kader van Groen en Doen.

In november hebben de trekkers van de zes soorten een eerste evaluatie uitgevoerd. De totale onderzoeksresultaten waren toen nog niet beschikbaar. Op basis van een tussenverslag trok de trekker van de Koninginnenpage de voorlopige conclusie: Alles in ogenschouw nemende was 2013 voor de Koninginnenpage in onze provincie zeker geen topjaar. Als pluspunt mag worden beschouwd dat de soort in alle regio's present was.

In het evaluatieoverleg is afgesproken om in de komende periode - naast de gebruikelijke inventarisaties - meer aandacht te gaan besteden aan de relatie tussen vlinders en flora en de relatie tussen vlindergebieden en het gevoerde beheer.

PRIKKEBEEN

Ook in 2013 is de Prikkebeen weer drie keer verschenen.

Sinds het decembern timer van 2010 wordt naast de papieren uitgave ook

een digitaal versie uitgebracht, wat naast een papierbesparing prachtige kleurenfoto's opbrengt. U kunt uit één van de twee mogelijkheden kiezen.

ACTIVITEITEN

Op woensdag 23 januari heeft Jan Goedbloed in MEC de Bevelanden een presentatie gehouden over het gebied de Luberon in de Provence. Er waren 21 aanwezigen.

Op woensdag 20 maart is de presentatie van de actie, 'Op de bres voor de Zeeuwse zes' in boerderij Schellach te Middelburg gehouden. Hierbij werd aan de aanwezigen de bijbehorende brochure gepresenteerd. Voorafgaand werd de Algemene Leden Vergadering gehouden. Er waren 21 aanwezigen.

Op woensdag 22 mei hield Anton in boerderij Schellach te Middelburg een presentatie over het Nachtvlindermonitoring-project. Er waren 21 aanwezigen.

Op woensdag 25 september is in boerderij Schellach te Middelburg een "mystery butterfly/dragonfly" avond gehouden. Er waren 21 aanwezigen.

Op woensdag 20 november is in boerderij Schellach te Middelburg een determinatie-avond gehouden. Er waren 15 aanwezigen.

Er is in 2013 één excursie geweest. Deze was op 4 mei in het kader van de Zeeuwse zes; doel was het zoeken naar de Grote vos in Dishoek. Een excursie met barbecue in mei is wegens te weinig belangstelling afgeblazen.

Nationale Nachtvlindernacht werd in 2013 op vrijdag 6 september gehouden. Leden van onze werkgroep stonden o.a. in: Ossensisse (organisator Joop de Bakker), Imkerij Poppendamme (Jan van Belzen), Hollandse Hoeve, Goes (Floor van Lamoen), Zwaakse Weel, Kwadendamme (Kees Los), Zierikzee, Karrenvelden Suzanna's inlaag (Hans de Bruijn en Marlies Jongejan) en hopelijk zijn we niemand vergeten.

Op 7 februari heeft Henny Waanders een presentatie bij de Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland gegeven over de Zeeuwse libellen.

Op 25 april heeft Henny Waanders een dagvlinderpresentatie gegeven voor het Vrouwen Gilde te Goes.

Op 7 september heeft Henk Wagenaar een dagvlinderpresentatie gegeven voor de Natuurvereniging Tholen vanwege hun 30-jarig bestaan.

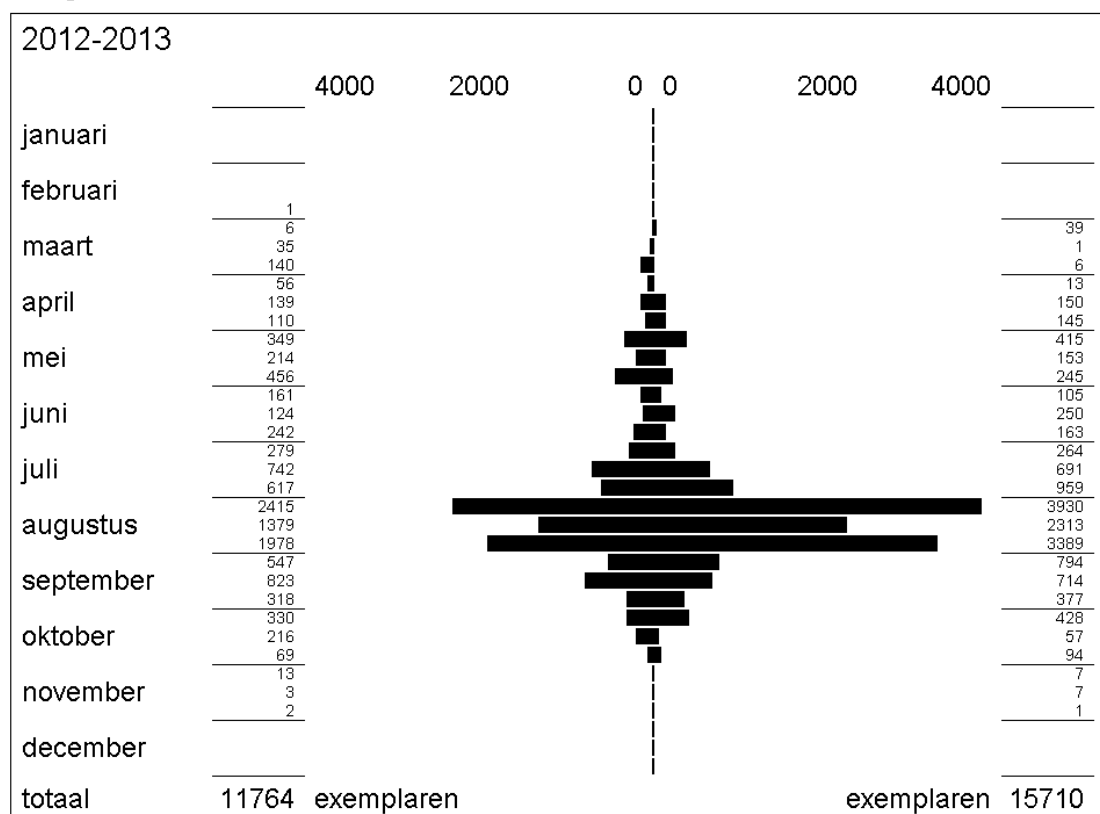

Vlinders en libellen in Zeeuwse tuinen in 2013

Angelique Belfroid

2013 gaat de boeken in als weer een ouderwets goed vlinderjaar. Zo werden er afgelopen jaar opvallend veel Kleine vossen gezien. Daarnaast was er vanuit het zuiden was een mooie invasie van Oranje luzernevlinders. Dat zag er aan het begin van het seizoen wel anders uit, de vlinders begonnen pas laat te vliegen. Niet verwonderlijk gezien de weersomstandigheden, de lente was zeer koud met langdurige vorstperiode tot ver in april. Mei was over het algemeen een vrij koele en natte maand. Pas in juni scheen de zon uitbundiger en kwamen de temperaturen boven de 20 graden uit. Deze trage start van het vlinderseizoen werd ruimschoots goed gemaakt met veel zon en hoge temperaturen tijdens de zomer en begin van de herfst. Het totaal aantal dagvlinders in Zeeuwse tuinen lag in 2013 met 15710 exemplaren dan ook aanmerkelijk hoger dan in 2012 (11764 exemplaren).

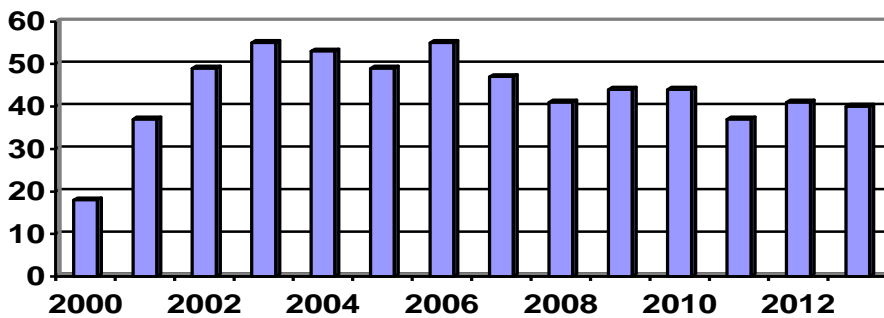
Dagvlinders

In 2013 hebben 40 waarnemers naar dagvlinders gekeken, bijna evenveel als vorig jaar, en verspreid over de hele provincie.

Aantal dagvlinders tellende deelnemers per jaar

Tuinstellingen 2013
dagvlinders

*Meetpunten per km hok in 2013 -
dagvlinders*

Tuinstellingen 2013
libellen

*Meetpunten per km hok in 2013 -
libellen*

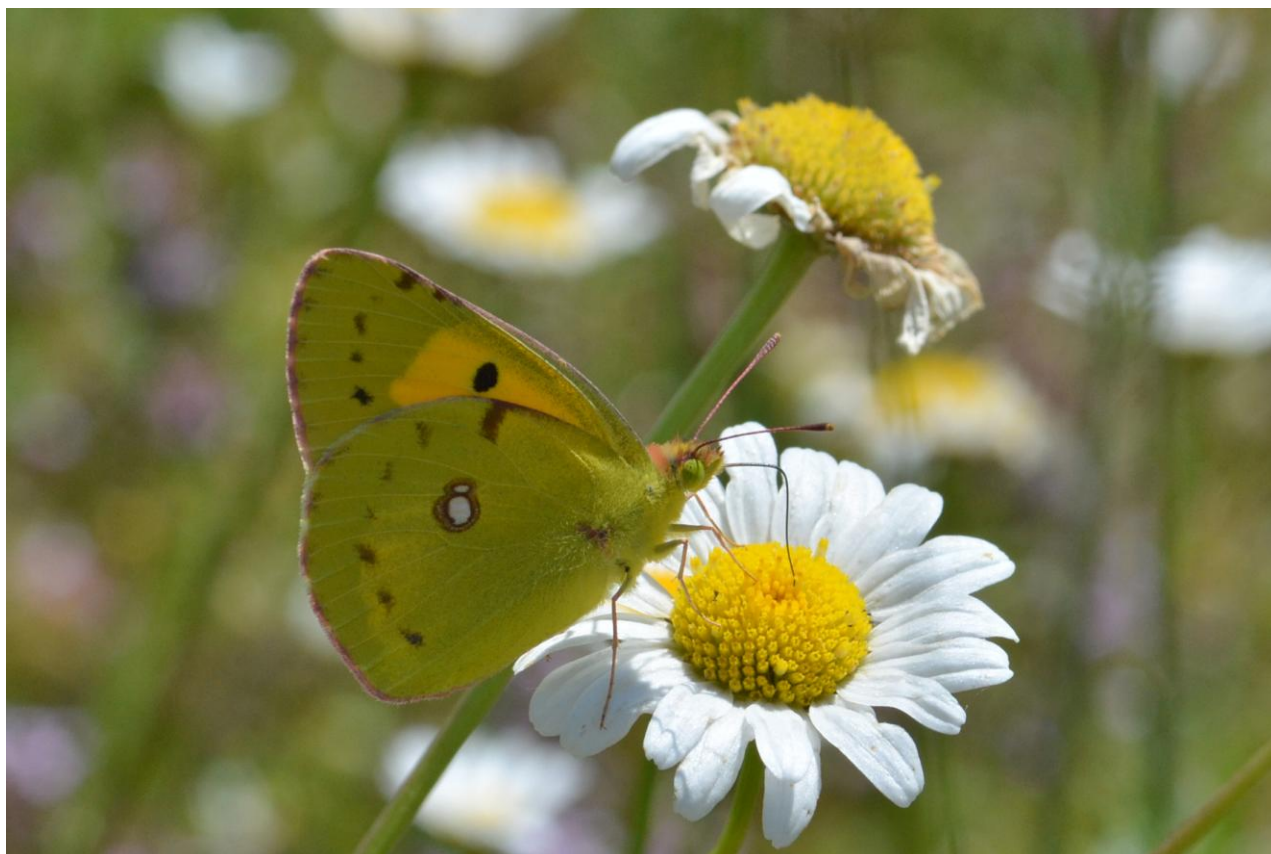
Ook voor libellen zijn waarnemingsformulieren ontvangen. Helaas, voor deze groep zijn aanmerkelijk minder waarnemingen gedaan, slechts 2220 (vergelijk 2436 in 2011 en 2818 in 2012). Dit lagere aantal wordt deels veroorzaakt door minder waarnemers. Voor 2013 waren er 23 waarnemers. In 2011 waren dat er 22 en in 2012 26. Kortom, er zijn per waarnemer in 2013 minder libellen gezien. De meeste libellenwaarnemers wonen op Walcheren en Zuid-Beveland. Van Zeeuws-Vlaanderen zijn slechts van 2 tuinen waarnemingen en van Tholen geen enkele.

Hoe verging het de verschillende dagvlindersoorten in 2013?

Net als in 2012, was 2013 duidelijk het jaar van de Kleine vos. Het aantal waarnemingen van deze soort zijn wederom verdubbeld. Daarmee is de Kleine vos de meest algemene tuinvlinder soort in 2013 en verslaat deze de Atalanta (vorig jaar de meest algemene) en ook zo'n gewoon vlindertje als het Klein koolwitje. Ook de toename van het aantal Dagpauwogen afgelopen

jaar is spectaculair. Daarentegen is het aantal *Atalanta's* relatief laag, bijna een halvering van het aantal van 2012. Al jaren wordt vermoed dat de bij ons in het voorjaar waargenomen *Atalanta's* overwinterende exemplaren zijn die kunnen overleven dankzij de milde winters in Zeeland. Dat zal in de winter van 2013 echter weinig exemplaren zijn gelukt gezien de extreme omstandigheden. Ook is het mogelijk dat er weinig trek vanuit het Middellandse zeegebied is opgetreden, omdat daar geen overbevolking is ontstaan. Kortom, de aantallen *Atalanta's* kunnen volgend jaar zomaar ineens weer heel anders zijn.

Oranje luzernevlinder ♂

De Oranje luzernevlinder is ook een soort die uit het Middellandse zeegebied komt. Ook voor deze soort geldt dat zijn aanwezigheid invasiegewijs is. 2013 gaat als een goed jaar de boeken in voor deze soort, net als 2009 overigens. Deze soort, die niet echt tuinen opzoekt maar meer een soort is van grote luzernepercelen, werd toch nog 69 keer in Zeeuwse tuinen gemeld! De zeer vergelijkbare en soms moeilijk te onderscheiden Gele luzernevlinder komt niet uit het zuiden maar uit Duitsland en Midden-Europa. Toch had Rinus Giljam uit Ritthem het geluk in 3 opeenvolgende weken een exemplaar op bezoek te krijgen, naast de verschillende bezoeken van de Oranje luzernevlinder. Mogelijk betreft dit steeds dezelfde vlinder. De determinatie van de Gele luzernevlinder blijft lastig, extra documentatie is daarom altijd zinvol voor deze soort.

De andere witjes soorten zijn stabiel in aantal gebleven. Alleen het in het voorjaar vliegende Oranjetipje laat voor 2013 duidelijk lagere aantallen zien, dat onmiskenbaar veroorzaakt is door de slechte weersomstandigheden tijdens de vliegperiode. Gek genoeg heeft de Citroenvlinder, die ook in het voorjaar vliegt, daar geen last van gehad. Maar net als de Kleine vos overwintert deze soort als vlinder en profiteert daarom van koude winters. Het Oranjetipje daarentegen overwintert als pop.

Dankzij het mooie zomerweer werden weer ouderwets mooie aantallen gezien van soorten als Zwartsprietdikkopje, Groot dikkopje, Icarus- en Boomblauwtje, Kleine vuurvlinder en de verschillende soorten Zandoogjes.

Ook werden er ook dit jaar weer Geelsprietdikkopjes (1 exemplaar, zoals gewoonlijk in de tuin van Marlies Jongejan uit Nieuw-Haamstede, Schouwen) en Eikenpages (tuin van Jan Goedbloed in Dishoek, maar dit jaar ook door Ton Keukelaar in het plantsoen langs de van Hertumlaan in Goes). Voor beide soorten is het bijzonder spannend om te zien of ze volgend jaar weer terugkeren.

De Zeeuwse zes

De Koninginnepage liet zich dit jaar bij vijf waarnemers in de tuin zien, allemaal in augustus/begin september. Op Walcheren werd de soort waargenomen door Ralf Joosse in Ritthem en op Zuid-Beveland door Jeannette Lukasse in Wilhelminadorp. Alle overige waarnemingen komen uit Zeeuws-Vlaanderen: R de Fouw uit Terneuzen had deze fraaie vlindersoort 2 keer de tuin, Lina Gernaert uit Hulst 3 keer en Ruth Neuhauster, ook uit Hulst, zelfs 5 keer.

Het Bruin blauwtje had in 2013 een goed jaar. In totaal werd de soort 101 keer gezien (vergelijk: 41 keer in 2012). Mogelijk dat de toename niet alleen te maken heeft met de mooie zomer, maar ook met de speciale aandacht die we binnen het kader Op de Bres voor de Zeeuwse 6 aan de determinatie van deze gemakkelijk met Icarusblauwtje te verwarren soort hebben gegeven. Voor 2014 loont het de moeite de paar determinatiekenmerken weer goed in te prenten, er vliegen er meer dan je denkt!

Kleine parelmoervlinders werden er dit jaar weer net zoveel als in het goede vlinderjaar 2009. Helaas zijn er dit jaar alleen tuinwaarnemingen van Schouwen. Henny Ravesteijn in Burg-Haamstede zag 8 exemplaren door zijn tuin vliegen, en Marlies Jongejan in Nieuw-Haamstede zag er maar liefst 21!

Bij de zandoogjes was de voorgaande jaren de daling van het aantal Argusvlinders zeer opvallend. In de periode 2002-2012 was het aantal drastisch gedaald van 100-150 exemplaren naar slechts 1 in 2012. Gelukkig heeft zich in 2013 enig herstel afgetekend met maar liefst 11 exemplaren. Net als vorig jaar zag Ria de Rijke uit Sint Maartensdijk deze vlinder in haar tuin (4 exemplaren). Ook Cornellie Jol uit Wissenkerke, Noord-Beveland had 2 exemplaren evenals Marlies Jongejan in Nieuw-Haamstede (1 exemplaar). Al deze waarnemingen betroffen zomervlinders. Heel interessant zijn de waarnemingen van Jenny de Gruiter uit Kapelle die 4 vlinders van de voorjaarsgeneratie in haar tuin had, maar geen zomergeneratie.

Heivlinder

De Heivlinder heeft niet meegelift op het mooie weer zoals de andere soorten hebben gedaan. Van deze soort zijn wederom minder exemplaren gezien. Marlies Jongejan in Nieuw-Haamstede zag vijf Heivlinders in haar tuin (vorig jaar ook 5). Daarnaast had ook Jan Goedbloed uit Dishoek er 1.

Grote vossen werden ook dit jaar weer mondjesmaat gezien: 2 in de tuin van Jan Goedbloed in Dishoek en 1 in de tuin van Gerard en Evelien Troost in Middelburg een paar dagen voordat zij gingen verhuizen!

Waargenomen aantallen in tuinen in periode 2002-2013

dagvlinders	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Aantal waarnemers	49	55	53	49	55	47	41	44	44	37	41	40
Dikkopjes												
Zwartsprietdikkopje	275	376	507	395	366	84	61	92	71	103	53	254
Groot dikkopje	72	59	87	54	60	21	20	35	34	59	30	73
Geelsprietdikkopje*	3	2	6	3	15	1	-	2	1	1	2	1
Witjes												
Klein koolwitje	2559	2972	2998	2574	3951	2818	1745	2400	3218	2045	1884	1778
Groot koolwitje	1175	1771	1858	1755	1699	1933	1065	1489	1040	816	997	902
Klein geaderd witje	701	715	645	759	682	604	443	615	399	341	459	533
Oranjetipje	51	85	199	131	143	106	70	112	86	98	132	73
Citroenvlinder	32	53	85	89	36	42	27	27	42	21	10	74
Oranje luzernevlinder	9	6	4	2	4	1	1	74	-	1	2	69
Koninginnenpage	5	13	5	12	29	28	15	10	9	6	6	12
Blauwtjes, vuurvlinders en kleine pages												
Boomblauwtje	492	704	251	510	669	1030	376	491	633	369	329	476
Kleine vuurvlinder	133	114	209	242	274	133	227	179	150	125	122	225
Icarusblauwtje	104	214	196	198	355	144	117	383	360	183	115	264
Bruin blauwtje	16	35	85	79	197	31	30	90	105	101	41	101
Eikenpage				?	9	3	1		15	10	4	9
Vossen en parelmoervlinders												
Atalanta	2776	3167	2307	2346	3361	2732	1930	1486	2282	2030	2272	1375
Dagpauwoog	1227	1833	683	759	1516	617	305	893	774	443	490	1356
Distelvlinder	747	2027	492	101	1021	318	169	5385	157	91	121	300
Kleine vos	575	1191	519	453	477	151	74	179	506	706	2081	4286
Gehakelde aurelia	379	735	573	549	725	357	307	577	647	320	356	444
Landkaartje	99	250	95	62	52	29	8	44	34	11	16	24
Kleine parelmoervl.	6	36	19	37	27	7	9	25	19	18	10	29

dagvlinders	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Aantal waarnemers	49	55	53	49	55	47	41	44	44	37	41	40
Zandoogjes												
Bont zandoogje	976	1221	1470	1265	1416	1256	1066	1297	871	1029	1233	1090
Oranje zandoogje	903	1541	1530	1078	1392	508	518	837	1093	650	662	1367
Bruin zandoogje	385	596	661	621	955	522	335	442	301	276	266	455
Argusvlinder	146	105	87	72	48	19	25	27	12	6	1	11
Koelvinkje	19	23	36	31	37	17	12	9	58	37	19	35
Hooibeestje	16	75	138	97	57	47	35	31	50	39	40	74
Heivlinder	12	14	20	10	21	1	5	7	6	6	7	6
Zeldzame soorten												
Gele luzernevlinder								2	1			3
Tijgerblauwtje**					2				1			
Grote vos**	2		1			3				2	2	3
Kl. IJsvogelvlinder*											1	
Rouwmantel**					11							
Keizersmantel**	1				2						1	
Totaal	13897	19903	16128	13829	19610	13558	9042	17240	12975	9943	11764	15710

*zeldzaam voor Nederland volgens waarneming.nl, ** zeer zeldzaam voor Nederland

En hoe verging het de verschillende libellensoorten in 2013?

Net als voorgaande jaren was de Azuurwaterjuffer de meest waargenomen algemene juffer in Zeeuwse tuinen. Toch werd deze juffer maar in 11 van de 23 tuinen waargenomen. Ook is het aantal met 489 in 2013 tegen meer dan 800 in 2011 en 2012 fors achteruit gegaan. Veel algemener voorkomend lijken het Lantaarntje en de Vuurjuffer die in 16 van de 23 tuinen werden waargenomen.

Watersnuffels zijn veel schaarser met slechts waarnemingen uit 4 tuinen op Schouwen en Walcheren. Ook Kleine roodoogjuffer is relatief weinig voorkomend. Deze soort werd alleen vanuit Walcheren (Dishoek en Oostkapelle) gemeld. De Koraaljuffer komt helemaal weinig voor in Zeeland. Hoewel 170 exemplaren een mooi aantal is, zijn deze allemaal waargenomen bij de vijver van Jan Goedbloed in Dishoek, net als in voorgaande jaren. Daarmee blijft Dishoek een van de strongholds in Zeeland. Daarbij valt op dat het aantal in 2013 wel gehalveerd is in vergelijking tot voorgaande jaren. Een grote verantwoordelijkheid voor Jan om dat zo te houden om de soort voor Zeeland te kunnen behouden. Naast zijn vijver wordt de soort in Zeeland alleen gemeld uit Haamstede en s'Heer Arendskerke (bron: waarneming.nl).

Gaffelwaterjuffer ♂

Andere bijzondere juffers die in 2013 zijn waargenomen zijn de Bruine winterjuffer en de Gaffelwaterjuffer, beiden ook al in de tuin van Jan

Goedbloed. Met name de waarneming van de Gaffelwaterjuffer is zeer bijzonder, niet alleen voor Zeeland maar voor heel Nederland. Kwam de soort 10 jaar geleden nog alleen in Vlaanderen voor, nu is deze bezig met een gestage opmars. In Zeeuws-Vlaanderen wordt de Gaffelwaterjuffer al vaker gezien, en ook zijn er in 2013 al enkele waarnemingen van Walcheren en Zuid-Beveland. Buiten Zeeland wordt de soort alleen sporadisch vanuit Limburg en Noord-Brabant gemeld.

Soorten libellen, aantallen en aantal tuinen waarin de soort werd waargenomen over de periode 2010-2013

	aantal exemplaren				aantal tuinen			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
Juffers								
Azuurwaterjuffer	689	830	873	489	9	10	10	11
Watersnuffel	4	4	12	8	3	4	5	4
Lantaarntje	348	209	232	277	13	15	18	16
Kleine roodoojuffer	69	44	27	26	1	1	1	2
Vuurjuffer	429	506	372	259	13	17	15	16
Koraaljuffer	150	242	340	170	1	1	1	1
Houtpantserjuffer	152	21	63	67	6	3	5	5
Echte libellen								
Paardenbijter	113	102	146	144	12	11	16	12
Blauwe glazenmaker	94	89	76	118	9	7	8	5
Grote keizerlibel	61	74	100	118	7	8	9	9
Viervlek	14	47	66	22	4	6	9	5
Platbuik	30	32	46	20	8	8	7	7
Gewone oeverlibel	9	3	11	34	2	2	2	5
Bruinrode heidelibel	362	210	377	426	11	11	11	11
Bloedrode heidelibel	40	17	37	19	1	5	6	3
Steenrode heidelibel	28	5	22	17	4	3	5	3
Voor Zeeuwse tuinen schaarse soorten								
Gewone pantserjuffer	1	-	-	-	1	-	-	-
Bruine winterjuffer	-	-	2	1	-	-	2	1
Gaffelwaterjuffer**	-	-	-	1	-	-	-	1
Zuidelijke glazenmaker**	1	-	-	-	1	-	-	-
Glassnijder	-	1	-	-	-	1	-	-
Zwarte heidelibel	-	-	-	1	-	-	-	1
Zwervende heidelibel*	-	-	-	1	-	-	-	1
Zuidelijke heidelibel**	-	-	-	2	-	-	-	1
Gevlekte witsnuitlibel*	-	-	16	-	-	-	2	-
totaal	2594	2436	2818	2220	18	22	26	23

*zeldzaam voor Nederland volgens waarneming.nl, ** zeer zeldzaam voor Nederland

In 2013 zijn er ook weer de Zwarte heidelibel en de schaarse Zwervende Bij de libellen was de Bruinrode heidelibel, de meest algemene tuinsoort, net als in voorgaande jaren, gevolgd door de Paardenbijter. Andere soorten die veel gemeld worden zijn de relatief gemakkelijk te herkennen Blauwe glazenmaker en Grote Keizerlibel. Opvallend is verder het fors verminderde aantal Viervlekken en Platbuiken, beiden soorten die in het voorjaar en vroege zomer vliegen. Het ligt voor de hand dat dit verband houdt met de slechte weersomstandigheden en kou in het voorjaar van 2013.

In 2013 werden geen Glassnijder of Zuidelijke glazenmaker gezien. Ook de 16 exemplaren van de Gevlekte witsnuitlibel, eerder waargenomen bij de vijver van Jan Goedbloed in 2006 en 2012 (en in 2012 ook in de tuin van Han Reijnhoudt in Westkapelle), liet zich in 2013 niet weer zien. Eigenlijk is dat niet eens heel erg verassend bij een zo'n kleine populatie ver buiten haar eigen vlieggebied in de kop van Overijssel en de Vechtstreek. Het doorlopen van alle larvale stadia bij echte libellen duurt meestal 2 tot 4 jaar. Het zal dus spannend zijn om te zien of de Gevlekte witsnuitlibel misschien in de komende 3 jaar weer opduikt in Dishoek.

heidelibel opgedoken in de tuin van Jan Goedbloed in Dishoek. Van deze 2 soorten zijn vanuit de hele provincie waarnemingen bekend (zie Libellenatlas). Daarnaast werd in 2013 de Zuidelijke heidelibel waargenomen, een echt nieuwe, zeer zeldzame soort, ook voor Nederland. In Zeeland werd de soort tot voor kort alleen vanuit Zeeuws-Vlaanderen gemeld. In 2013 werd de soort ook in een tuin gezien. U mag 1 x raden van wie die tuin was....

Juist: de tuin van Jan Goedbloed in Dishoek!

Dankwoord

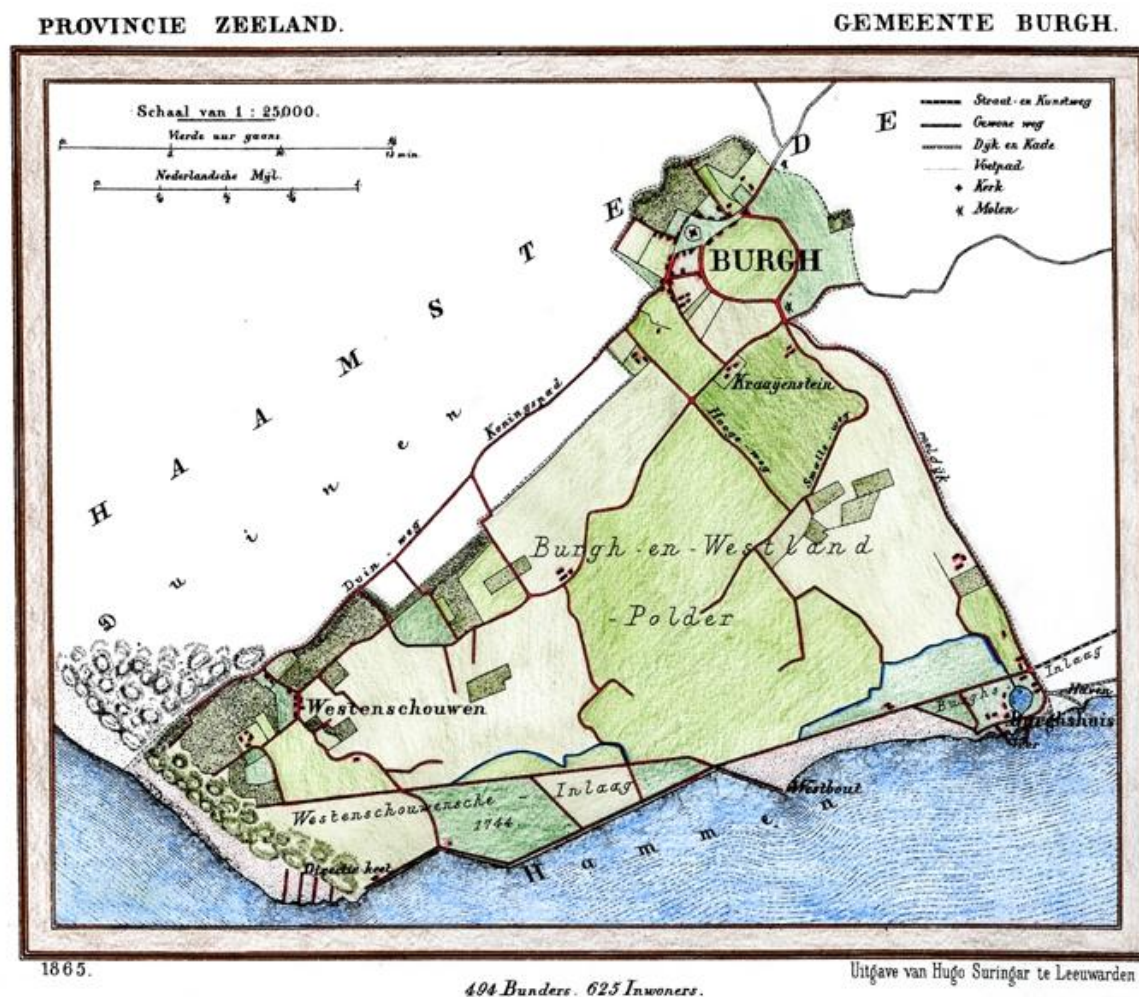
Het invoerwerk werd dit jaar voornamelijk uitgevoerd door Hannie Joziase. Anton Baaijens en Jan Goedbloed waren zo vriendelijk het verhaal te screenen op bloopers. Dit verhaal was echter niet mogelijk zonder alle waarnemers van de Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland. Verder mocht voor dit verhaal gebruik worden gemaakt van tuintellingen uit west Zeeuws-Vlaanderen gedaan door leden van werkgroep 't Duumpje. Ook hebben een aantal mensen die niet verbonden zijn met onze werkgroep weer waarnemingen aangeleverd. Iedereen wederom zeer bedankt voor hun formulier en veel succes met het tuinformulier van 2014.

De lepidopterologische betekenis van de Schouwse duin- en vroongronden. Tandvlinders deel 14.

Henk Wagenaar

De veertiende soort die door Boer Leffef behandeld wordt is: **Phalera bucephala**.

De Nederlandse naam is: **wapendrager**. Boer Leffef schreef: "Vrij gewoon en stellig over het hele eiland verbreid. De heer Boot en ik vonden de rupsen op wilg in de wegbeplanting in de polder Burgh en Westland". De heer Boot voegt daar aan toe: "Behalve in de door de heer Leffef genoemde Burghse polder zagen we de rupsen van de Wapendrager ook volop in de nog jonge wegbeplanting in de polder Schouwen nabij het Schelphoekgebied. Dat was tijdens een fietstocht op 27 september 1964. Al eerder, in 1960, had ik de rupsen in flink aantal aangetroffen in de eerder genoemde wegbeplanting van de Burghse polder. Deze beplanting, aangebracht na de herverkaveling, was toen nog erg jong en bucephala is zeker een van de eerste soorten geweest die van deze gelegenheid gebruik maakte het door de overstroming verloren leefgebied te herwinnen".

Kenmerken

Na de snuitvlinder komt de wapendrager ter sprake, een soort die goed te determineren is.

De lengte van de voorvleugels bedraagt 22 tot 26 mm. In rust houdt de vlinder de vleugels over het achterlijf, iets wat we bij veel nachtvlinders zien. Wanneer de vlinder zo wordt aangetroffen lijkt die

sprekend op een afgebroken takje van de berk. Dit wordt veroorzaakt door het bastachtig uiterlijk en de vaalgele ronde vlek op het borststuk en in de vleugelpunt. Er is weinig variatie in de soort.

De *waardplant* is wilg, berk, eik, linde en hazelaar. Ook op andere loofbomen en struiken kan de wapendrager echter wel gevonden worden. De soort kan worden aangetroffen in open bossen, struwelen, parken en tuinen, met een voorkeur voor kleine bosjes en solitaire bomen op zonnige plaatsen.

Levenscyclus, vliegtijd en gedrag

De soort vliegt van week 20, dat is begin mei, tot begin september in één generatie.

De piek in Zeeland valt in week 29 (half juli).

Eitjes worden door het vrouwtje in juli in grote groepen aan de onderkant van de bladeren afgezet. De rupsen zijn aan te treffen in de periode van juli tot september. Het grootste deel van hun leven blijven ze bij elkaar. Ze kunnen takken dan volledig kaal vreten. Wanneer ze bijna volgroeid zijn, verlaten ze de groep en worden solitair.

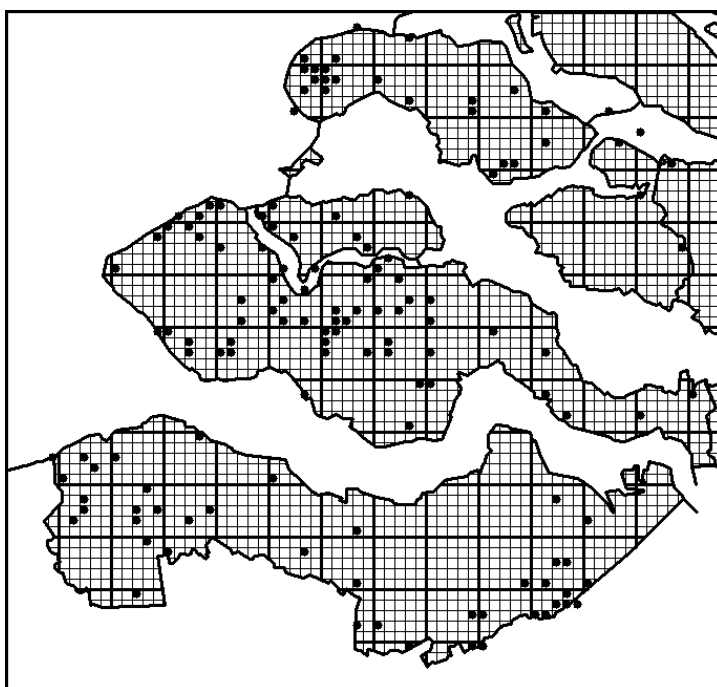
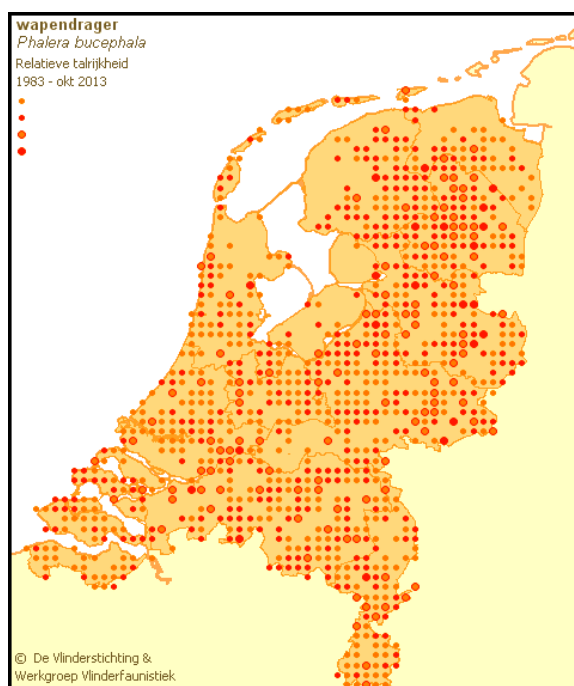
De jonge rups is eerst roodachtig van kleur zoals op de eerste foto te zien is. Als deze volgroeid is wordt ze glanzend oranje-geel van kleur, met brede,

zwarte lengtebanden over de rug en flanken, die door oranje en gele dwarsbanden worden gebroken. De kop van de rups is zwart met een omgekeerde gele Y. Volgroeide rupsen kunnen tot 60 mm. lang worden. In de herfst vindt de verpopping plaats. De soort overwintert als een losse cocon in de grond. Vanaf mei kunnen de eerste vlinders worden waargenomen.

Voorkomen in Nederland

Op bijgaand kaartje is te zien dat de wapendrager een zeer algemene soort in ons land is, die in alle provincies is aan te treffen. Zelfs op de Waddeneilanden wordt de wapendrager aangetroffen.

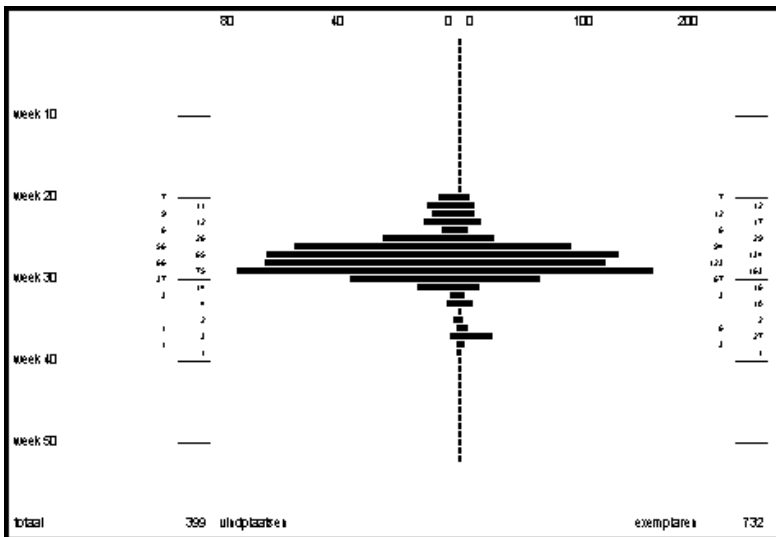

Voorkomen in Zeeland

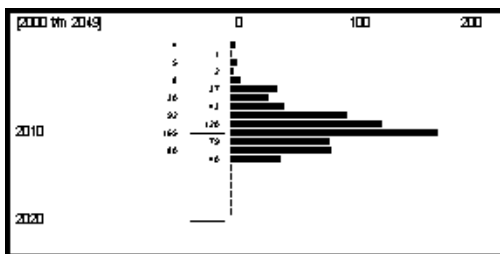
Op bijgaand verspreidingskaartje is te zien dat de soort in alle delen van Zeeland is waargenomen. Alleen vanuit Tholen en Sint-Philipsland zijn nauwelijks waarnemingen bekend. In deze regio's zijn helaas weinig vlinderaars, dus ook weinig waarnemingen.

Vanaf 1993 t/m 2013 is de wapendrager in 138 kilometerhokken waargenomen. Het betreft 399 vindplaatsen en 732 exemplaren. Daaronder bevinden zich 17 rupsen en 3 poppen.

In 2010 werden de meeste exemplaren gezien: 166, zoals in onderstaand overzichtje is te zien (2000 t/m 2013).

De meeste exemplaren werden op 14 september 2008 gevangen in Hulst: maar liefst 25 exemplaren werden gemeld.

Mocht iemand aanvullingen of interessante dingen hebben over deze soort, laat het me weten, dan komt dat volgende keer terug.

Geraadpleegde bronnen:

- De lepidopterologische betekenis van de Schouwse duin- en vroongronden, W.J.Boer Leffef, 1977. Uitgave van Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum 1980.
- Nachtvinders, veldgids met alle in Nederland en België voorkomende soorten; Waring, P. en Townsend, M.
- Rupsen van Europese dag- en nachtvinders; Carter, D.J. en Hargreaves, B.
- www.vlindernet.nl
- www.kaartenenatlassen.nl

Het Nut van Nul

Angelique Belfroid

Nul is bijzonder nuttig, en dan heb ik het over nul-waarnemingen. Nul-waarnemingen zijn 0 waarnemingen van een bepaalde soort in een gebied. Of te wel, in een bepaald gebied ga je op zoek naar een bepaalde vlinder. Het biotoop is goed, temperatuur, wind, vliegtijd allemaal goed, er vliegen misschien wel andere vlinders, en toch vind je die specifieke vlindersoort niet. Zo heeft Hans Eckhardt in 2013 een deel van de dijk langs het kanaal door Walcheren doorzocht op de Argusvlinder. Zonder enig resultaat, terwijl bekend is dat in het verleden deze vlinder hier wel zat. Het zal duidelijk zijn, dit is belangrijke informatie voor de Zeeuwse 6 soorten!

Nul-waarnemingen kunnen helaas niet op waarneming.nl worden ingevoerd. Maar het is wel mogelijk om dit in te voeren via <http://www.vlinlibzeeland.nl/> (Onder De Zeeuwse Zes) of om direct door te geven aan de trekker van een bepaalde soort. Deze waarnemingen zijn zeer waardevol. Doen dus!

Activiteiten programma 2014

Door slecht weer of andere omstandigheden kan het voorkomen dat een activiteit niet door kan gaan. Neem bij twijfel contact op met Henny Waanders (0113 270 436) en kijk regelmatig op onze website, www.vlinlibzeeland.nl/Activiteiten.

Woensdag 19 maart 2014 staat in het teken van de actie, 'Op de bres voor de Zeeuwse zes'. De soortentrekkers zullen ieder een korte presentatie over hun soort houden.

De avond begint om 19:45 uur met een korte vergadering.

Locatie: Hollandse Hoeve, Mec de Bevelanden, Kattendijksedijk 23 te Goes.

Zaterdag 19 april 2014: Dishoek: Excursie voor de grote vos. De datum ligt midden in de voorjaarsvliegperiode. Vertrek: P-terrein Verlengde Dishoekseweg, aanvang 13.30 uur. Excursieleider: Jan Goedbloed

Woensdag 21 mei 2014 bezoeken we het project Idylle bij het Zwaakse weel waar een vlindervriendelijk gebied is gerealiseerd. Er zal o.a. uitleg worden gegeven over beheer van dit gebied. Inleider beheer: Wynant Lammers van Psyient.

Locatie: Werkschuur en Idylleterrein van NatuurMonumenten, Zwaaksedijk 5, Kwadendamme. De avond begint om 19:30 uur.

Zaterdag 24 mei 2014: Dishoek: Excursie voor de grote vos. Op zoek naar rupsen. Vertrek P-terrein Verlengde Dishoekseweg, aanvang 13.30 uur.
Excursieleider: Jan Goedbloed

Zaterdag 7 juni 2014: Fort Ellewoutsdijk. Excursie naar de Argusvlinder die dan zijn voorjaarstop bereikt. Eventueel combineren met het Bruin blauwtje.
Aanvang 13:30 uur bij het parkeerterrein aan de Fortweg te Ellewoutsdijk.

Vrijdag 27 juni wordt de Nationale Nachtvlinder Nacht gehouden.

Zaterdag 5 juli 2014: Voorne, studiedag in het kader van de relatie vlinders (heivlinder/kleine parelmoervlinder) , flora en beheer. Deze excursie vindt mede plaats als onderdeel van de landelijke Groen en Doenprojecten, waarvoor aan onze werkgroep een subsidie is toegekend.
Excursieleider: Anton Baaijens.

Zaterdag 19 juli 2014 houden we een excursie naar de Brand nabij Waalwijk. In dit gebied komen o.a. de Grote weerschijnvlinder, de Kleine ijsvogelvlinder, vele libellensoorten en de boomkikker voor.

Zaterdag 9 augustus 2014 houden we een "Zoektocht Argusvlinder" rond de voormalige veerhaven bij Kruiningen. Op deze locatie zijn in het verleden veel Argusvlinders gezien. Excursieleider: Angelique Belfroid.

Woensdag 17 september 2014 houden we een publieksavond. We zullen proberen iemand van de Vlinderstichting bereid te vinden om deze avond in te vullen. De locatie is nog niet bekend.

Woensdag 12 november 2014 houden we een mystery-avond.
De avond begint om 19:45 uur met een korte vergadering.
Locatie: Kaasboerderij Schellach, Prooijenseweg 26, 4332 RD Middelburg.

We gaan samen met de vlinderwerkgroep van de Steltkluut ook nog wat excursies organiseren voor de Koninginnenpage. Raadpleeg daarvoor regelmatig onze website, omdat het excursieprogramma van de Steltkluut nu nog niet bekend is.

Redactieadres: Henny Waanders
Donkerstraat 42, 4463 VW Goes

